בס"ד

שמעתא עמיקתא

גליון תק"ע | פרשת פנחס | תשפ"ג | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובב"א

הלכות מצויות לבין המצרים (א)

משיעורי
הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

מנהגי אבלות

תחילת מנהגי האבילות (מי"ז תמוז בלילה או ביום)

מנהגי האבילות של בין המצרים יש אומרים שמתחילים בליל י"ז בתמוז. [חיים שאל (ח"א סי' כד), הגריי"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"ב עמ' קכז אות ו) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות ג). ובא"א מבוטשאטש (סי' תקנא) מסתפק האם מנהגי האבילות מתחילים מבין השמשות או מהלילה. ועיין עוד בזה במועדים וזמנים (ח"ח סס"י יג) ובצי"א (ח"י סי' כו)]. **וי"א שמתחילין מהיום (ולא מהלילה).** [אג"מ (או"ח ח"א סי' קסח וח"ג סס"י ק). וכן הביא בשערים המצוינים בהלכה (סי' קכב אות א)]. **והעיקר כדעה הראשונה.** [שבט הלוי (ח"ח סי' קסח) ועוד]. **ולצורך נישואים נוהגים לעשות החופה לפני השקיעה קודם ליל י"ז בתמוז, ובאופן זה מותר אף לעשות הסעודה בליל התענית.** [הגרנ"ק זצ"ל (יד בבהמ"צ עמ' יד הגהות יא-יב)]. ועי' להלן לענין י"ז בתמוז החל בשבת.

נישואים

מנהג שלא לישא אשה בימים אלו

בני אשכנז נוהגים להחמיר שאין נושאים נשים מי"ז בתמוז עד אחר ט' באב. [עי' ברמ"א (סי' תקנא סע' ב) שהמנהג כן אפילו למי שלא קיים פו"ר]. **ובני עדות המזרח נוהגים להחמיר מראש חודש אב** [שו"ע (סי' תקנא סע' ב). ומקור דבריו הוא מהמשנה בתענית (כו :) משנכנס אב ממעטין בשמחה. ועיי"ש בב"י שכתב דאע"פ שרבינו האי גאון כתב שלא אסרו נישואין אלא למי שקיים מצות פריה ורביה, כלומר שיש לו בן ובת, אבל רווק שן לא קיים מצוה פו"ר מותר לו להינשא אפילו לאחר ר"ח, מ"מ נהגו שלא לישא נשים לאחר ר"ח אב, משום דלא מסמנא מילתא. וכן הביאו המ"א (ס"ק ח) והמ"ב (ס"ק יד)], **אלא שיש שנהגו כדעת הרמ"א שלא לישא אשה מי"ז בתמוז.** [בן איש חי (דברים אות ד) ואור לציון (שם בהגה)]. **ומנהג הספרדים בארץ ישראל להקל.** [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות א בהגה)].

מחזיר גרושתו

מותר להחזיר גרושתו מן הנשואין בימים אלו. [מ"ב (ס"ק טו)].

סעודת אירוסין

אין עושין סעודת אירוסין מר"ח עד ת"ב, אבל ליארס בלא סעודה מותר. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק יט). ועי' בכה"ח (אות מד) שיש נוהגים שלא לארס ולא לשדך בבהמ"צ, וכתי שכל א' ינהג כמנהג מקומו].

סעודת תנאים

מותר להתקשר בכתיבת תנאים בימים אלו, ומ"מ סעודה אסור לעשות אף באופן זה (מר"ח עד ת"ב), ואפילו בלא ריקודין ומחולות ואפילו בשבת אסור לעשות סעודה בשביל זה. מיהו מה שנוהגין לאכול מיני מרקחת בשעת כתיבת התנאים לא מיקרי סעודה. [מ"ב (ס"ק טז ויט)]. ולענין שירה וריקוד עיין להלן.

ריקודים וזמר

ריקודים

אסור לעשות ריקודין ומחולות של רשות מי"ז בתמוז ואילך. (ובמקום מצוה, עי' להלן). [מ"ב (סי' תקנא סס"ק טז)].

שמיעת זמר

לכתחילה יש להמנע מלשמוע נגינות מכלי שיר במשך כל השנה. [עי' בסימן תק"ס (סע' ג), ואכמ"ל]. **אולם אף המיקל לשמוע נגינות במשך השנה, אין לו לשמוע נגינות מיום שבעה עשר בתמוז עד לאחר תשעה באב.** [עי' בביאור הלכה (סי' תקנא ד"ה ממעטים). וכן פסקו האג"מ (או"ח ח"ד סי' כא אות ד) והמנח"י (ח"א סי' קיא אות ו). וכן הוא במבית לוי (עמ' ה אות ו) ועוד]. **ואפילו שירים מטייפ וכדומה דינם ככלי זמר לענין זה.** [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הגה ד)].

שירה שאינה מעוררת ריקוד

מותר לשמוע שירה שאינה מעוררת ריקוד (כגון שירי רגש), משום שהיא איננה בכלל המנהג. ומ"מ נכון להמנע אף משירים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם אות ג והגה ה)].

שירה בפה

שירה בפה מותרת אף בבין המצרים. [עי' בשד"ח (פאה"ש מע' בין המצרים סי' א אות י). ועי' עוד באג"מ (או"ח ח"ד סי' כא אות ד)]. **ויש מחמירים בשירה בפה שהיא ברבים (כי יש בזה שמחה).** [הגרישו"א זצ"ל (תורת המועדים ס"ה אות א)]. **ומ"מ יש להמנע אף משירה בפה מר"ח אב עד תשעה באב, שהרי משנכנס אב ממעטים בשמחה.** [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)]. **ושירה בפה בשעת הלימוד, או לצורך התעוררות ליראת ה' מותרת בכל אופן.** [עי' במועד לכל חי (סי' י אות יט), בשד"ח (פאה"ש מע' ביה"מ סי' א אות י) ובשבט הקהתי (ח"א סי' קפט)].

שירה מטייפ ללא ליווי זמר

קלטות וכדומה ללא ליווי כלי זמר מותרים. [עי' באג"מ (או"ח ח"א סי' קסו) כי נחשב לשירה בפה (שם מיירי לענין איסור שמיעה בכל השנה) וכן הוא בציצ"א (חט"ו סי' לג)]. **אלא שלכתחלה יש להחמיר בזה.** [לחוש לדברי השבט הלוי (ח"ב סי' נז אות ב) דס"ל שזה שנחשב לשירה בכלי. ולמקילים יש לדון לענין מוזיקה ווקאלית שיש לה ליווי מוזיקלי הנשמע ככלי שיר אלא שהוא עשוי ע"י אמצעים אלקטרוניים המעבדים סוגי קולות עד שהדבר נשמע ככלי שיר, האם נדון אותם כשירה בפה או דלמא מחמת שנשמעים ככלי שיר יש לאסור. ולכאו' אם דינם כשירה בפה היה עלינו להתיר שירים אלקטרונים שהם חיקוי של כלי זמר ואין בהם כלי שיר אמיתיים כלל. אלא שיש לחלק דבנ"ד כיון שמקורם מקול אדם אין בידינו לאסור דאין לנו אלא מה שאסרו חז"ל, משא"כ מוזיקה אלקטרונית הנ"ל די"ל דכיון שעשויים ע"י תוכנות עשויות להשמיע כלי שיר ממש דינם ככלי שיר דומיא דכלי הנקרא אורגן וכדו' שהוא כלי שיר חשמלי ולא מצינו פוסקים המתירים לשומעם. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ד].

סובל מעצבות, דכאון או חולי עצבים

אף אם סובל מעצבות או מחוסר מנוחת הנפש אין להתיר לשמוע זמר, אלא אם כן סובל מדכאון, שרשאי לשמוע עכ"פ עד ראש חודש אב (והכל לפי הענין). וחולה עצבים מותר לו לשמוע כלי שיר אפילו ביום תשעה באב. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)]. ועיין בסמוך שיש מקילין בזה יותר.

לצורך חולה (לחזק מזגו)

מותר לנגן לצורך חולה לחזק מזגו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"א הגה 54). ועי' בדברי יציב (סי' רמו)].

שומע כדי להפיג בדידות או פחדים

מותר לשמוע זמר כשעושה רק על מנת להפיג בדידות או פחדים. [הגרשז"א זצ"ל (שם פכ"ה הגה 8)].

בשעת הנהיגה

הנוהג במכונית וכדו' ונצרך לשמיעת מוזיקה כדי שלא ירדם וכדומה, רשאי לשמוע, על מנת למנוע הסכנה הכרוכה בזה. [דלא גרע מהא דכתי המ"ב (סי' תקס ס"ק יג), עיי"ש, והכא קיל טפי כי יש חשש סכנה. ועי' לקמן לענין קייטנות לילדים. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ד].

לצורך התעמלות מטעמי בריאות

מי שזקוק לעשות התעמלות מטעמי בריאות, ולצורך כך צריך לשמוע זמר, בעת הצורך הדבר מותר, בתנאי שאינו עושה לשם הנאה כלל. [כן שמענו בשם הגרש"ז אולמן זצ"ל ע"פ המ"ב (סי' תקס ס"ק יג). ועי' לקמן לענין שירה בקייטנות].

אינו מכוון לשמוע

השומע כלי זמר בעל כרחו כגון באוטובוס וכדו', אינו עובר איסור, ואינו צריך לאטום אזניו שהרי אינו מתכוין להנות. [עי' בשו"ע (יו"ד סי' קמב סע' ו), רמ"א (שם) וש"ך (ס"ק לד). שו"ר שכן פסק הגרח"ק שליט"א (קרא עלי מועד פ"ב אות ה בתיקונים)].

צלצול פלאפון

מכשיר פלאפון שצלצולו מנגינה של שירים העשויים להביא לידי ריקוד, ראוי להחליף הצלצול בימים אלו לצלצול אחר, אולם אין איסור בדבר. [לכאו' אין חיוב בזה כיון שאינו צלצול המיועד לשמח, אלא לסימן שמתקשרים אליו, ומ"מ ראוי להחליפן כיון שיש בזה משום קצת שמחה, והכל לפי הענין. ופעמים שמפעילים שיר עבור המתקשר כדי להנעים ההמתנה (שיחה ממתינה), ולכאורה גם שיר זה אין בעל הקו חייב להחליפו כי אין מטרת השיר לשם ריקוד כלל אלא להנעים ההמתנה. ועי' לקמן לענין סיפורים המשולבים עם קצת שירים ושירה בקייטנות. ושו"מ שדעת הגרח"ק שליט"א (תשובות הגר"ח עמ' קנט תשובה רל) שאין בצלצול פלאפון משום איסור שמיעת שירים. ועי' בהליכות והנהגות (עמ' 6) בשם הגרישו"א זצ"לץ ועי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ד].

מוזיקת רקע (בהנויות וכדו')

במקומות שמפעילים מוזיקה להנעים ההמתנה והקניה של הלקוחות (כמו שמצוי בחנויות וכדו' או בטלפון עד קבלת השירות), ראוי להפעיל בימים אלו מוזיקה שאינה מסוג השירים העשויים להביא לידי ריקוד. [עי' מש"כ בהערה דלעיל. ועי' בשו"מ (מהדו' ו' סי' קסג)].

סעודת מצוה (ברית מילה, פדיון הבן, בר מצוה וכדו')

יש אומרים שבסעודת מצוה הנערכת בימי בין המצרים מותר להשמיע שירים המלווים בכלי נגינה. [שכנה"ג (סי' תקנא הגב"י אות לג) לענין ברית מילה. וכן פסק בשו"ת חיים שאל (לחיד"א סי' כא) וכתב שם שמנהג הספרדים להקל בזה. ועי' באבני ישפה (או"ח סי' קיב)]. **ויש מחמירים.** [סידור היעב"ץ. ואף בסעודת מילה אוסר. והביאו היפה לבב (ח"ב סי' תקס אות ז). וכן בא"ר (ס"ק כו) כתי דאין ליקח מנגנים לשם סעודת מצוה בימים אלו. וכן פסק הגרישו"א זצ"ל (תורת המועדים ס"ה אות ג) לענין סעודת בר מצוה, ברית מילה וכדומה]. **ומכל מקום אף לשיטתם מותר לשיר בפה אלא שגם בזה ימעטו מהרגילות.** [הגרישו"א זצ"ל (שם)]. **ולמעשה מנהג בני אשכנז להחמיר בזה.** [הגרח"ק שליט"א (יד לבין המצרים פ"ז הגה א)]. **ובני ספרד הנוהגים היתר יש להם על מה שיסמוכו.** [כה"ח (סי' תקנא אות מז)].

מסיבת תנאים

מותר לעשות מסיבת תנאים (ללא סעודה אלא באכילת מיני מרקחת). [מ"ב (ס"ק טז)]. **ובאופן זה מותר אף לשיר שירי שמחה, אבל אסור לרקוד.** [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד אות ד)].

קבלת חתן בשירה כנהוג בישיבות

מותר לעשות קבלת חתן בשירה וכו' כנהוג בישיבות הקדושות בשאר ימות השנה, אבל לא ישירו במחיאת כפים וכדו', כדי שלא יבואו לידי ריקוד. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה ו). ואפשר שאף המחמירים בשירה בפה ברבים כמבואר לעיל יודו כאן דיש צורך מצוה קצת].

שבע ברכות

יש מתירים בסעודת של ז' ימי המשתה ריקודים וכלי שיר. ויכול כל אדם להיות שם ולשמוח בשמחתם. [בעל האג"מ (משנה הלכות ח"ו רסי' קט) והמשנה הלכות (ח"ו רסי' קט)]. **וי"א שמותר ריקודים, אבל יש להמנע מכלי שיר.** [הגרנ"ק זצ"ל (יד לבה"מ פ"ז הגה 14). וכן הביא במשנה הלכות (שם) סוברים כן. ודעת השבט הלוי (ח"ג סי' קנז וח"י סי' פא אות ב) דאין לעשות תזמורת וריקודים].

ריקוד אחר קידוש לבנה

יש אומרים שמותר לרקוד ולזמר "טובים מאורות" אחר קידוש לבנה אף בימים אלו (לנוהגים לקדשה לפני ת"ב או בליל עשירי באב). [הגרישו"א זצ"ל (שערי נחמה ש"ג פ"ו אות יא)]. **ויש אומרים שכן המנהג.** [הגרח"ק שליט"א (אשי ישראל תשובה שמ)]. **וי"א שלא נוהגים כן.** [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש תפלה פט"ו הגה 22)]. **ולמעשה כל אחד ינהג לפי מנהג מקומו.**

הכנסת ספר תורה
יש להימנע מלערוך הכנסת ספר תורה בתשעת הימים אפילו ללא תזמורת אלא בשירה בפה בלבד. ואם יש טעם לעשותה דוקא בימים אלו, אם שרים רק בפה מותר. [הגרי"ש אלישיב (ישא יוסף או"ח ח"ג סי' קלט)].

לנגן בבית המשתה (לצורך פרנסה)
ישראל שפרנסתו בכלי זמר אצל עכו"ם בבית המשתה (וכן הדין לצורך בן ספרד הנוהג היתר להתחתן בימים אלו), מותר לו לנגן, משום שהוא לצורך פרנסתו. ומכל מקום אין להקל אלא מי"ז בתמוז עד ר"ח. [ביאור הלכה (סי' תקנא ד"ה ממעטים)].

לנגן לצורך עכו"ם למנוע איבה
ישראל שפרנסתו בכלי זמר וכדומה רשאי לנגן עבור עכו"ם בבית המשתה, משום חשש איבה (אפילו אינו עושה כן על מנת להתפרנס). אלא שמר"ח עד ת"ב עליו לישמט. [בן איש חי (דברים אות ה)].

ללמד לנגן
המלמד מוזיקה לתלמידים שאם לא ילמד יפסיד פרנסתו עבור ימים אלו, מותר לו לנגן עד שבוע שחל בו ת"ב. [זכר שמחה (באמברגר סי' יז)]. ועי' עוד בסמוך.

ללמוד לנגן
הלומד לנגן ואם לא ילמד יפסיד שכר הלימוד החייב לשלם עבור ימים אלו, רשאי לנגן עד שבוע שחל בו ת"ב. [זכר שמחה (באמברגר סי' יז)]. אמנם במקום שאין הפסד, י"א שאין להתיר ללמוד נגינה בימים אלו. [מהר"ם שיק (יו"ד סי' שסח) ובעל שבט הלוי (מבית לוי עמ' ה אות ז). ועי' בכה"ח (אות מא)]. ויש מי שאומר שאם לומד עתה על מנת להתפרנס מזה מותר [אג"מ (או"ח ח"ג סי' פז)], אבל לשם הנאה אסור. [אג"מ (שם) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)].

חינוך הקטנים
יש לחנך הקטנים שהגיעו לחינוך, שלא לשמוע שירים בימי בין המצרים. [אג"מ (או"ח ח"ד סי' כא אות ד)].

לצורך הרדמת הילדים
בשעת הצורך מותר לזמר או להשמיע זמר על מנת שהקטנים ירדמו. [שעה"צ (סי' תקס אות כה)]. ואם הגיעו לחינוך יש להמנע אלא אם כן קשה להם להרדם בלא זה. [עי' מש"כ בסמוך לענין גני ילדים. אלא דלכאו' צ"ע אמאי השעה"צ היה צריך לצרף שם דעת המקילים שירה ללא כלי נגינה, הרי בלא"ה שרי דומיא דהא דהתיר שם במ"ב (ס"ק יג) לענין מושכי ספינות, וצע"ק].

גני ילדים וקייטנות
אין לשיר בגני הילדים ובקייטנות שירים המביאים לידי שמחה, אבל סתם שירים מותר. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני שבת ח"ב עמ' שכה)]. ואם בלעדי שירים של שמחה קשה לנהל את הילדים יש להקל בכל אופן. [הגר"י קמנצקי זצ"ל (אמת ליעקב עמ' רכד בהגה) ע"פ המ"ב (סי' תקס ס"ק יג)].

סיפורים משולבים עם מעט שירים
קלטות סיפורים אף אם משולבים בהם מעט שירים מותר לשומעם בימים אלו. [הגרשז"א (פי"א הגה 53) לענין ספה"ע, ונראה דה"ה בנ"ד].

להשתתף בחתונה הנערכת בימים אלו

חברו הנוהג היתר להתחתן בימים אלו
הנושא אשה בימים המותרים להתחתן על פי מנהגו, מותרים חבריו הנוהגים איסור באותם הימים להשתתף בשמחתו ולשמחו. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות א). ועי' בדברי הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פי"א אות יט)].

חתונה שנערכת שלא כדין בימים אלו
הנושא אשה בימים שנוהגים בהם איסור, אף על פי שעושה שלא כדין מכל מקום יש מקום לומר שמותר להשתתף בחתונה ולשמחו. [משנה הלכות (ח"ו סי' קט ד"ה וגדולה). עי"ש דטעמו כי מה שנהגו שלא לישא אינו מדינא אלא משום דלא מסמנא מילתא, עי"ש].

רב אשכנזי לסדר קידושין עבור זוג ספרדי
ראוי שלא יסדר רב אשכנזי קדושין לספרדי הנושא אשה בימים אלו (כשיש רב ספרדי שיכול לעשות כן במקומו). [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה ח)].

תספורת

מנהג שלא להסתפר
בני אשכנז נוהגים שלא להסתפר מי"ז תמוז עד עשירי באב. [עיין ברמ"א (סי' תקנא סעי' ד)]. אולם מנהג עדות המזרח שלא להסתפר רק בשבוע שחל בו ט' באב (ועיין בזה להלן בהלכות שבוע שחל בו ת"ב). [עיין בשו"ע (סי' תקנא סעי' יב) ובבן איש חי (דברים אות יב)].

שער הזקן
איסור תספורת כולל אף שער הזקן. [שו"ע (סי' תקנא סעי' יג) ומ"ב (ס"ק פ)]. ואפי' אלו שרגילים לגלח זקנם כל שבוע, המנהג שלא מגלחים מי"ז בתמוז. [שבט הלוי (ח"י סי' פא אות ג)].

שער השפה
מותר לגלח השפה (שערות מזוית הפה לזוית השניה למעלה מן השפה, כל פתיחת הפה) אם מעכב האכילה. [שו"ע (סי' תקנא סעי' יג) ודברי סופרים (קיצור הלכות אבלות פ"מ הגה ו) ע"פ הרמב"ן]. ופירוש "מעכב האכילה" שהשפה מתלכלכת בשעת אכילה והוא טרוד ליזהר שלא תתלכלך או לנקותה (שהדבר מעכב האכילה). [דברי סופרים (שם)].

שער שבצדעין
מותר לאשה לגלח ריבוי שער שבצדעין. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק עט)].

שער הגבות וריסי העינים ושאר הנוף
מריטת שער ריסי העין או שער הגבות לא חשיב תספורת ומותר לגלחן בכל ימי בין המצרים (ואף לגברים במקום שאין משום "לא ילבש"). [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הגה ט)]. וכמו כן שער הרגלים אינו בכלל תספורת. ויש אומרים שמכל מקום מר"ח ואילך הנשים יעשו רק הצריך כדי שלא יתגנו בעליהן. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביהמ"צ עמ' ה הגה ב). וכמו כן לצורך טבילת מצוה בליל עשירי באב יכולה לגלח שער הגוף ערב ת"ב, אפילו אחר חצות, הגרישו"א זצ"ל (אשרי האיש פ"ע אות ה)].

הורדת קצת שערות
אפילו אינו מגלח אלא מקצת שערות אסור אם יש בו משום יפוי. [עי' בשו"ע (יו"ד סי' שצ סעי' ו) שמבואר שאבל מותר לסרוק שערו בימי אבלו אע"פ שודאי משיר שער כי בתלישת קצת שערות אינו מיפה את עצמו. ובדרך זה כתי' השעה"צ (סי' תקנא אות כח), ומבואר שאם מכוון לגלחם אסור. ועי' בב"ח (יו"ד שם אות ז)].

סירוק שערות הראש
מותר לסרוק השערות בימים אלו. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק כ)].

תספורת לכבוד שבת
אסור להסתפר אפילו לכבוד שבת, כי אין הרגילות להסתפר בכל שבוע. [מ"ב (ס"ק לב). אולם עי' בביאור הלכה (ד"ה וכן לכבוד) שצידד להקל בזה].

תכפוהו אבילות של מת ושל שבת זו
מי ששלמו ל' יום של אבלותו בתוך שבוע שחל ת"ב להיות בתוכה והכביד שערו, מקיל בתער (משום שאין זה יפוי) אבל לא במספרים. [שו"ע (סי' תקנא סעי' טו) ומ"ב (ס"ק פז)]. וזהו דוקא כשחל יום שלשים בשבוע שחל ת"ב, אבל כשחל מקודם לזה יש אומרים שמותר לו לספר אף לבני אשכנז שנוהגין איסור מי"ז בתמוז. ויש אומרים שאין להקל כי"א כשחל יום שלשים לפני ר"ח. [מ"ב (ס"ק פז)]. ובמקום הדחק יש מקום להקל. [שעה"צ (אות צג)].

אשכנזי עבור ספרדי
אשכנזי, יכול לספר בן ספרד הנוהג להסתפר בימים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה ח) והגרנ"ק זצ"ל (קרא עלי מועד עמ' טז הגה יג)]. ומ"מ אם יש אחר הנוהג היתר היכול לעשות עבורו, עדיף טפי. [הגרשז"א זצ"ל (שם)].

ספרדי הנמצא בישיבה אשכנזית
בן עדות המזרח (הנוהג היתר בתספורת עד שבוע שחל בו ת"ב), הלומד בישיבה של אשכנזים, רשאי להסתפר בימים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד אות ו) דכיון דכו"ע יודעים שיש בזה מנהגים שונים אין משום לא תתגודדו].

התחיל להסתפר והגיע זמן איסור תספורת
ישב להסתפר אפילו עדיין לא התחיל התספורת, והגיע זמן האיסור (עיין לעיל לענין התחלת הזמן), יש אומרים שכיון שכבר ישב רשאי להסתפר, ויש אוסרים, וכן עיקר. ואם כבר התחיל להסתפר לפני זמן איסור. יש אומרים שודאי רשאי לגמור. ויש אומרים שמותר לו לגמור דוקא אם יש בזה משום כבוד הבריות (ואף ישראל רשאי לעשות כן עבורו), וכן עיקר. [עי' בב"י (יו"ד סי' שצ), בשו"ע (שם סעי' ב) ונוש"כ. ועי' באורך בשמעתא עמיקתא גליון ס"ז].

המותרים להסתפר

נשים
אחד האיש ואחד האשה שוין באיסור תספורת. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק עט)]. ויש מפוסקי עדות המזרח הסוברים שנשים מותרות להסתפר בשבוע שחל בו תשעה באב. אלא שטוב לדחות התספורת לאחר תשעה באב אם לא מוכרחות להסתפר כעת. [אור לציון (פכ"ז אות ג)].

לצורך צניעות
גילוח לצורך צניעות, כגון שלא יצא שער מכיסוי הראש מותר. [בעל שבט הלוי (מבית לוי ביה"מ עמ' והגה ב)].

לצורך טבילת מצוה
הנוהגת תמיד לגלח שערה לטהרתה מותרת לעשות כן בין המצרים. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה י)].

לצורך שידוכין
לצורך שידוכין יש להתיר אפילו תספורת הראש, לנערה, אף מר"ח אב ואילך עכ"פ עד שבוע שחל בו ת"ב. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה י), עי"ש טעמו].

קטנים
אסור לגדולים לספר קטנים בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכה. [שו"ע (שם). וכתב הפמ"ג (א"א ס"ק לח) דכן מוכח מהרמ"א דשתיק ליה להשו"ע]. ויש מחמירים לבני אשכנז מי"ז בתמוז או על כל פנים מר"ח. [עי' במ"ב (ס"ק פב) שכתב בשם הא"ר דלדידן יש להחמיר בתספורת מי"ז בתמוז וכיבוס מר"ח, ובחיי"א כתב דלצורך קטנים אין להחמיר אף לפי מנהגינו אלא בשבת זו, ע"ש. ובחנוך לנער (פכ"א סוף הגה ג) כתב דיש להחמיר עכ"פ מר"ח].

חלאקה
תספורת ראשונה שמספרים ילדים בני שלש ("חלאקה") מותרת אף בשבוע שחל בו ת"ב (ויש לעשותה בצנעה), אבל ראוי להקדימה קודם ג' שבועות. [בעל השבט הלוי (מבית לוי בין המצרים עמ' ו אות ב) ועי' בחנוך לנער (פכ"א ס"ק א)]. ואם לא הקדימה יאחרנה לאחר ת"ב. [רבבות אפרים (ח"א סי' שלו אות ב)].

חציצה בין הראש לתפילין
מותר לגלח השער לצורך מניעת חציצה בין הראש לתפילין. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה 19)].

גלוח לצורך סיכה להסרת פצעים
מותר לגלח השער לצורך סיכה להסרת פצעים עד שבוע שחל בו ת"ב. [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה 56 191)].

במקום הפסד ממון
העוסק באיזה מסחר שאם לא יספר את זקנו בימי בין המצרים יש חשש הפסד גדול ואיבוד פרנסה, יש להתיר לו להסתפר. והכל לפי ראות עיני המורה. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד אות ו)]. ויש מתירין רק עד שבוע שחל בו ת"ב אם לא באופן שכשימנע מלספר לא יוכל לעבוד ויהיה לו קשה למצוא ממון כדי לפרנס בני ביתו (שלא יוכל למצוא הלואה אלא בקושי). [אג"מ (או"ח ח"ד סי' קב וח"ה סי' כד אות ט). ודעת הגרישו"א זצ"ל (הלכות חג בחג הגה 65) להחמיר שלא להסתפר במקום הפסד ממון ושם מיירי לענין ספה"ע וק"ו לימי בין המצרים. ועי' בזרע אמת (סי' סט) ובישכיל עבדי (ח"ה סי' נה אות ב)].

הולך לפני שרים
ההולכים להשתדל לפני שרי ממשלה וכיוצא בזה, יש מקום להתיר להם להסתפר, ויש לעשות שאלת חכם. [שבט הלוי (ח"י סי' פא אות ג). ועי' בזרע אמת (ח"א סי' סט) ובחת"ס (או"ח סי' קנח)].

בעלי ברית
אם יש מילה בימי בין המצרים, יש אומרים שבעלי הברית רשאים להסתפר. ויש אוסרים. והמיקל יש לו על מי לסמוך, פרט למקום שיש מנהג להחמיר. [עי' בשע"ת (אות א) שהביא מח' בזה, והמ"ב (סי' תקנא ס"ק ה) ציין לדברי. ובשעה"צ (אות ד) הביא מהחת"ס שמתיר לבעל ברית לספר, אבל לא לאבל ממש במילה בתוך שלשים). ועי' בשבט הלוי (ח"י סי' פא אות ז) שדעתו שהמנהג בארי"י להחמיר. ובמבית לוי (בין המצרים עמ' ו בהגה) כתי' שיש מקומות שנוהגים להקל לגמרי ויש מקומות שנהגו להקל רק בשער הזקן, עי"ש. ולדעת המתירים להסתפר יש לומר שמותרים להסתפר אפילו ביום שלפני המילה סמוך לערב קודם הליכה לבית הכנסת. ואם חלה המילה בשבת מותרים להסתפר בערב שבת. וכמ"ש המ"ב (סי' תצג ס"ק יג) לענין ספירת העומר].

בר מצוה

נער הנעשה בר מצוה בימי בין המצרים אינו רשאי להסתפר. [ע״י בשערי תשובה (רסי׳ תקנא) שהביא מח׳ לענין תספורת לבעל ברית. והביאו המ״ב (שם ס״ק ה), ושם מיירי מר״ח אב. וע״י במבית לוי (ח״י״ג עמ׳ כ) שהמנהג בארי״י שלא להקל בזה בכל בין המצרים. וא״כ ק״ו לענין חתן בר מצוה שאין להקל. וכן פסק במשנה הלכות (ח״ו סי׳ מה). ועי׳ בשערים מצויינים בהלכה (סי׳ קכ אות ח)].

הקרואים לחתונה (של מי שנוהג היתר לישא אשה בימים אלו)

הקרואים לחתונה (של חתן הנוהג היתר להנשא עד ר״ח) אינם רשאים להסתפר, אולם כאשר בלא תספורת ימנע מללכת לחתונה רשאי להסתפר בימים שנוהג איסור. ואף אם הוא מהקרואים שלא יקפידו עליו אם לא יגיע (וכל זה למתירים לבעלי ברית להסתפר בימים אלו). וישאל שאלת חכם. [אג״מ (ח״ב סי׳ צה ד״ה ולכן אם). ועיי״ש דהיינו טעמא כי יש מצוה על כל אחד בשמחת חתן וכלה, וכשלא יסתפר לא יוכל להיות שם רשאי להסתפר, ול״ד לברית מילה שאין מתירין לכל הקרואים להסתפר אלא לאבי הבן והמוהל והסנדק, ששם אין מצוה על שאר אדם מצד עצמם שיבואו להברית אלא על אבי הבן הוא מצוה שיעשה בשמחה ברבוי עם ושיקרא חבריו לשמוח עמו, אבל בנישואין הוא מצוה על כל אדם שילכו לשמחת הנישואין].

נטילת צפורנים

נטילת צפורנים מותרת אפילו אחר ר״ח. ומשבוע שחל בו ת״ב נחלקו הפוסקים האם מותרת. ולהלכה לצורך מצוה (כגון משום חשש חציצה לטבילת מצוה או נט״י וכדו׳), בודאי שרי. וכן לכבוד שבת כגון שחל ת״ב בשבת שרי בער״ש ליטול הצפרנים. [מ״ב (סי׳ תקנא ס״ק כ) ומהרי״ל דיסקין (קו״א סי׳ ה ס״ק סג). ועי׳ בט״ז (ס״ק יג) שהוא מהמחמירים דמיירי בשבוע שחל בו ת״ב. וכן הביא הנוב״י (ק׳ יו״ד סי׳ צט) אליבא דשיטה זו]. וכן בשינוי כגון בידים או בשינים, שרי. [הגרישו״א זצ״ל (תורת המועדים אות כ) ואור לציון (פכ״ז אות ד)].

ברכת שהחיינו, הטוב והמטיב והגומל

מלבושים חדשים וכדו׳

יש אומרים שטוב ליזהר מלומר שהחיינו בבין המצרים על מלבוש או שאר כלים. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ יז)]. ויש מקילין בזה. ומ״מ יש להחמיר. [מ״ב (ס״ק צח)]. ולכן לא ילבש הבגד. [מ״ב (ס״ק צט). ובטעם האוסרים יעויין בספר חסידים (סי׳ תתמו) ובמ״א (ס״ק מב) דכיון שהזמן ההוא זמן פורענות אין לברך ״שהחיינו והגיענו לזמן הזה״. ועי׳ בס״ח שמבואר שאין בזה איסור אלא מדת חסידות. ועי׳ באבני״ז (סי׳ תכח). ועי׳ במהרי״ל (סי׳ לא) ובביאור הגר״א (שם). ויוצא שהאיסור הוא מחמת הברכה ולא מחמת עצם אכילת הפרי. אולם בשו״ת פלא יועץ (ח״ב סי׳ כח) הביא בזה מח׳ ונקט כהמחמירים שהאיסור הוא באכילת הפרי. ועי׳ לקמן מש״כ לענין לצאת מדין שומע כעונה הנפ״מ בזה].

נעלים חדשות

מותר לחדש נעלים עד ראש חודש כיון שלא מברכים עליהם שהחיינו, אמנם מר״ח ואילך אסור. [מ״ב (ס״ק מז וס״ק מה)]. ויש מפוסקי עדות המזרח שפסקו שמותר ללובשם (אפילו בשבוע שחל בו ת״ב) משום שאינן בכלל בגד מכובס ואין מברכים עליהן שהחיינו (ומ״מ אסור לקנות אותם מר״ח. ועיין עוד לקמן בדיני משא ומתן). [אור לציון (פכ״ז סוף אות א)].

מסכות פנים

מותר להשתמש במסכה חדשה אף בשבוע שחל בו. [כי אין הדבר בכלל בגד חשוב ואין בו משום שמחה. ועוד שיש צורך להחליפם משום הגיינה ולצורך הגנה יעילה צריך שהמסכה תהיה נקיה. וכן פסק הגר״ד דינר שליט״א בשם הגרח״ק שליט״א].

פרי חדש

דין ברכת שהחיינו על פרי שווה לברכת שהחיינו על מלבוש וכדומה המבואר לעיל, ולמעשה נוהגים להמנע מלברך, ועל כן לא יאכל בימים אלו פרי שמברכים עליו ברכת שהחיינו. [מ״ב (ס״ק צט)].

פרי חדש שלא ימצא לאחר בין המצרים

פרי שלא ימצא אחר ט׳ באב, מותר לברך ולאכלו בבין המצרים. [רמ״א (סי׳ תקנא סע׳ יז)]. ואם יכול לשומרו במקרר, ישמרנו עד לאחר ימי בין המצרים. ואם נשמר עד השבת הקרובה בלבד, ישמרנו עד לשבת. [אור לציון (ח״ב פכ״ה אות ג)].

לקח פרי חדש ובירך עליו ברכת הפרי

אם לקח בבין המצרים פרי חדש ובירך עליו ברכת הפרי, יברך עליו גם ברכת שהחיינו. [ברכ״י (סי׳ תקנא ס״ק יב), אבני״ז (סי׳ תכח אות ה) וכה״ח (אות ריד). ועי׳ בכה״ח (אות רטו) שאם אכל ללא ברכה משום שחשב שאסור לברך י״א שאחר בהמ״צ יאכל פרי אחר חדש ויכוין לפטור גם אותו פרי].

התחיל לאכול ללא שהחיינו

אם אכל קצת מפרי חדש ללא ברכת שהחיינו לא יאכל עוד מאותו פרי. [כה״ח (סי׳ רכה אות מ). ועיי״ש שלאחר בין המצרים יקח פרי אחר חדש ויברך עליו שהחיינו ויכוין לפטור את זה].

חולה ומעוברת

חולה רשאי לאכול פרי חדש משום שהפירות פותחין לו את תאותו לאכול דברים טובים ובמקום חולי לא קבלינן עלן. וכמו כן אשה מעוברת רשאית לאכול פרי חדש דשמא תתאוה ויגרום נזק לה ולולד. [מ״ב (ס״ק צט)]. ויש אומרים שיברכו ברכת שהחיינו על הפרי. [תשובה מאהבה (ח״ב עמ׳ לו טור ד), כה״ח (אות ריא) והגרישו״א זצ״ל (ישא יוסף או״ח ח״ג סי׳ קמג) בשם הגרישו״א זצ״ל]. ויש אומרים שיאכלו ללא ברכה זו, וכן עיקר . [מ״ב (שם). ועי׳ בביאור טעמו של המ״ב בזה בשלמת חיים (סי׳ שז) ועי׳ מש״כ ע״ז בישא יוסף (שם)].

קטנים

קטן שיש לו ידיעה קצת, אבל לא יודע להבחין בין ימים אלו לשאר ימות השנה, ומתאוה לפרי חדש, מותר לתת לו. ויברך שהחיינו, כדי שלא יטעה ולא יברך שהחיינו בשאר הימים. [ברכ״י (סי׳ תקנא אות ט), שער״ת (שם) וכה״ח (אות ריב)].

על מצוה בזמנה (פדיון הבן וכדו׳)

מברכים ברכת שהחיינו על מצוה שהגיע זמנה כגון ברית מילה (במקומות שנוהגים לברך עליה שהחיינו כל השנה), פדיון הבן וכדומה, ולא יחמיץ המצוה על מנת להמנע מלברך שהחיינו. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ יז) ושבט הלוי (ח״י סי׳ פד אות ג)].

מקיים מצוה פעם ראשונה

מי שמקיים מצוה בפעם ראשונה כגון נער שנעשה בר מצוה ומניח תפילין פעם ראשונה בימי בין המצרים, שיש סוברים שמברך שהחיינו, לא יברך. [הגרשז״א זצ״ל (שלמי מועד פ״ט עמ׳ תעז-תעח ושלמי שמחה עמ׳ תרנה) ואף שבדבר שזמנו קבוע מברכים שהחיינו שאני הכא דלא פסיקא מלתא לכו״ע דמברכים. אולם באור לציון (ח״ג פכ״ה אות א) משמע דס״ל דבכה״ג רשאי לברך שהחיינו על דבר אחר ע״מ לפטור המצוה]. ומ״מ אם נעשה בר מצוה בסוף ימי בין המצרים, יוכל ללבוש בגד חדש לאחר תשעה באב ולברך שהחיינו, ולכוון בברכתו גם על התפילין. [הגרשז״א זצ״ל (שם)].

בשבת

יש אומרים שאין לברך שהחיינו על בגד חדש וכדומה אף בשבת, ויש מקילין. ומעיקר הדין יש מקום להקל. [מ״ב (סי׳ תקנא ס״ק צח). ועי׳ בערוה״ש (אות לח) שכתי שמנהגינו שלא לברך שהחיינו מר״ח אב ואילך ואפי׳ בשבת]. ויש אוסרים בשבתות שבימים אלו ע״פ האר״י ז״ל. [האריז״ל בשער הכוונות דף פ״ט ע״ג, ברכ״י (שם אות ו), חיים שאל (ח״א סי׳ כד), כה״ח (שם אות רח) והאור לציון (ח״ג פכ״ה הגה ג ד״ה והנה) מחמיר בזה]. ולמעשה יש אומרים שהמנהג הפשוט בחו״ל להקל. אבל בארי״י המנהג הפשוט להחמיר שלא לברך ברכת שהחיינו אף בשבת. [בעל השבט הלוי (מבית לוי עמ׳ ז הגה א)]. וכל אחד ינהג כמנהגו.

בערב שבת (למקילין לעיל)

הלובש בגד חדש ערב שבת לכבוד שבת, יכול לברך שהחיינו אחר שקיבל עליו שבת. [הגרח״ק שליט״א (גליון מים חיים 89)].

בליל י״ז בתמוז

יש אומרים שמותר לברך ברכת שהחיינו בליל י״ז בתמוז. [מטה אפרים]. וי״א אף בליל שבעה עשר בתמוז אין לברך ברכת שהחיינו. [אור לציון (ח״ג פכ״ה אות ג)].

בי״ז בתמוז שחל בשבת

כשיום י״ז בתמוז חל בשבת יש אומרים שלכולי עלמא מותר לברך. [מ״א (סי׳ תקנא ס״ק מב)]. ויש מחמירים אף בכה״ג. [ברכ״י (סי׳ תקנא ס״ק יא). ודעת בעל השבט הלוי (מבית לוי בין המצרים עמ׳ ג הגה טז) דיש להמנע מלברך].

בראש חודש

בראש חודש דינו כמו בשבת (עיין לעיל). [שעה״צ (אות צט)].

בעשירי באב

אף בי׳ באב אין לברך ברכת שהחיינו. [שער״ת (סי׳ תקנח ס״ק ב) ואור לציון (ח״ג פכ״ה אות ג)]. ומ״מ כשחל י׳ באב בערב שבת, וסמוך לשבת רוצה ללבוש בגד חדש לכבוד שבת, רשאי אז לברך שהחיינו, שכיון שלובש לכבוד שבת ויש כבר הארת שבת, שפיר דמי. [אור לציון (ח״ג פכ״ה הגה ג)].

מברך שהחיינו על מילה וכדו׳ האם רשאי לפטור פרי

כשמברך שהחיינו על המילה או על פדיון הבן וכדומה יכול אז לפטור פרי חדש בברכה זו. [שד״ח (אסי״ד מע׳ בין מצרים סי׳ א אות ד) ואור לציון (ח״ג פכ״ה הגה ג ד״ה ומ״מ). ועי׳ מש״כ שמעתא עמיקתא בגליון ער״ב].

לצאת ע״י אחר מדין שומע כעונה

המברך ברכת שהחיינו בימים אלו כגון שנוהג היתר בדבר או שמברך עבור מצוה וכדומה, אין לצאת ידי חובה על ידו ולפטור כלי או פרי חדש, ובמקום צורך גדול יש להקל. [עי׳ בשד״ח (מע׳ ביהמ״צ סי׳ א אות ד) שמיקל בזה. ובשו״ת פלא יועץ (ח״ב סי׳ כח) מחמיר. ועיי״ש בשד״ח שכתב להקל לענין סעודת פדיון הבן, אולם במברך בברית מילה כתב ד״א (בירך את אברהם דף צח אות יא) דלא מהני כיון שהוא לא אגב הלחם. אולם לדעת שאר הפוסקים אפשר להוציא ידי״ח ברכת שהחיינו אף שלא אגב הפת, עי׳ בזה במנח״ש (ח״א סי׳ כ) ובשמעתא עמיקתא בגליון קכ״ד ובגליון ער״ב].

ברכת הטוב והמטיב

מותר לברך ברכת הטוב והמטיב בימי בין המצרים. [סידור יעב״ץ, שער״ת (סי׳ תקנא ס״ק י), שד״ח (מע׳ בין המצרים סימן ב ס״ק ג) ואור לציון (ח״ג פכ״ה אות ד)]. ואף בת״ב מותר לברך ברכה זו (כגון מי שילדה אשתו זכר למברכים בשו״מ). [אור לציון (שם)]. ועיין עוד להלן לענין קניית דברים שחייבים לברך עליהן ברכה זו מר״ח ואילך.

ברכת הגומל

מברכים ברכת הגומל בבין המצרים. [אור לציון (פכ״ה אות ד)]. ולענין ת״ב עי׳ לקמן.

תיקון חצות

מבואר בכוונות האר״י ז״ל שיש להתאבל על החורבן בבהמ״צ אחר חצות, ויבכה כמו חצי שעה. [מ״ב (סי׳ תקנא ס״ק קב)]. ונהגו אז לומר תקון חצות. [ערוה״ש (אות לט)]. ואומרים תיקון רחל (אחר חצות בצהרים) ואף בשנת השמיטה יש לאומרו. [כה״ח (אות רכד)]. וכל זה לבד ער״ש, ערב ר״ח, ר״ח וערב תשעה באב. [ערוה״ש (אות לט)].

טיולים - זהירות מסכנה

יש אומרים שיש להמנע מהליכה לטיולים בבין המצרים. [שד״ח (ח״ה פאת השדה מע׳ בין המצרים סי׳ א אות י)]. ולמעשה אין לאסור עכ״פ עד ר״ח אב, אלא שיש למעט בזה מחמת אבל של ימים אלה. [ע״י בשבט הלוי (ח״י סי״י כו)].

הליכה למקום מסכנה

בימים אלו יש להקפיד יותר משאר ימות השנה מהליכה למקומות שיש בהם חשש סכנה. [מקור חיים (לבעל החו״י אות יד)].

ניתוח

ראוי להמנע מעשיית ניתוח (שאינו דחוף) בימי בין המצרים. ואם הדבר קשה עכ״פ יש להקפיד מר״ח אב, ולכל הפחות משבוע שחל בו ת״ב. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה״מ אות יב)].

שחיה בים

מן הדין מותר לרחוץ בבריכה ובים בימי בין המצרים. ויש אומרים שאין צריך לחשוש בזה משום סכנה אף בימים אלו. [הגרשז״א זצ״ל (שם פי״ד אות ה), בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה״מ הגה ז), אור לציון (פכ״ה אות ה) ע״פ התרוה״ד (סי׳ קנ) והשלחן גבוה (סי׳ תקנא אות מח), שנהגו לרחוץ בימים ובנהרות בימים אלו]. ויש חוששים מהליכה לים בימים אלו מפני הסכנה. [מקור חיים (לבעל החו״י סי׳ תקנא סע׳ ד) ושד״ח (ח״ה פאת השדה מע׳ בין המצרים סי׳ א אות י). והגריי״ק זצ״ל (ארחות רבנו ח״ב עמ׳ קכט) לא נתן לילדים לנסוע לים בבין המצרים משום סכנה]. ואם נכנס במקום שאינו [תשובות והנהגות (ח״ב סי׳ רסג) כת׳ שמן הדין שרי אבל ראוי להמנע אם נכנס עמוק עד קרוב לקומת איש], וכן אם עושה כן לצורך בריאות אין לחוש. [ארחות רבנו (ח״ב עמ׳ קכט)], ומ״מ אין חילוק בכל זה, בין אם הלך לים לפני בין המצרים או לא. [הגרשז״א זצ״ל (שם), הגרישו״א זצ״ל (אשרי האיש ח״ג פס״ח אות כא) ואור לציון (פכ״ה אות ה)].

טיסה

אין חשש בטיסה במטוס בימי בין המצרים, אולם ראוי להמנע בתשעת הימים במדת האפשר. [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פי״ד אות כ) ובעל השבט הלוי (מבית לוי ביה״מ עמ׳ יא הגה יב).

ובמקום צורך מצוה עיין בסמוך.

ללכת יחידי

צריך ליזהר מי״ז בתמוז עד ט׳ באב שלא ללך יחידי מסוף ד׳ שעות עד סוף ט׳ שעות (משום שבהם קטב מרירי שולט). [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ יח) ומ״ב (ס״ק קב). ועי׳ בביאור הלכה (שם) דלפי מה שמבואר בפסחים קי״א ע״ב יותר יש ליזהר מחד בתמוז עד שיתסר דודאי שכיחי]. והקפידא בזה היא דוקא בהליכה בדרך ולא הליכה בעיר. [ערוה״ש (אות לט) וחזו״א (דינים והנהגות פי״ט אות ה). וכעין זה כתב האי״א מבוטשאטש (סי׳ תקנא) שאין זה אלא במקום שומם שאין אנשים רגילין ללכת שם].

ללכת בין חמה לצל
יש להזהר בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל. [מ״ב (ס״ק קב)]. ונראה שעיקר הקפידא בזה למי שהולך כסדר בשביל שהוא בין החמה לצל ולא כשעובר באופן אקראי בין חמה לצל המצוי בדרך. [הגרח״ק שליט״א (קרא עלי מועד פ״ב אות יט)]. ומכל מקום כל החשש בזה הוא בדרך ולא בעיר, כמבואר לעיל.

עושה לצורך מצוה
אם הולך לצורך מצוה הנצרכת דוקא בימים אלו, אין לחוש לסכנות הנ״ל, ד״שומר מצוה לא ידע דבר רע״. [התעוררות תשובה (סי׳ שמח), הגרישׂ״א זצ״ל והגרח״ק שליט״א (ישא יוסף או״ח ח״ג סי׳ קמד)].

הכאה לצורך חינוך
בימים האלו צריך להזהר יותר שלא להכות, אע״פ שעושה כן לצורך חינוך הילדים. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ יח) וקשו״ע (סי׳ קכב אות ב)].

דינים הנוהגים מר״ח עד ת״ב

חומרת דיני האבילות בתשעת הימים
חומרת דיני אבילות בט׳ הימים כאבילות תוך ל׳ יום על קרוביו (ר״ל) ואינה כאבילות תוך שבעה. [מטה יהודה (סי׳ תקנא ס״ק יב) וישועות יעקב (שם ס״ק ג). וכן דעת הגרשז״א זצ״ל (אבני ישפה ח״ג סי׳ נח ענף א) שהם שווים לכל מילי, ע״כ. ומ״מ יש מקומות שהחמירו באבלות של ימים אלו יותר מאבלות על קרובים כיון שאבילות דרבים חמירא טפי, עי׳ במ״א (סי׳ תקנא ס״ק לח). ועי׳ עוד במהרי״ל (סימן רא). ויש מקומות שהקילו טפי כי הוי אבלות ישנה. ועי׳ מש״כ בשמעתא עמיקתא גליון שצ״ז].

למעט בשמחה
משנכנס אב ממעטין בשמחה. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ א)]. והיינו עד ת״ב. [קרבן נתנאל (תענית פ״ד אות ב)]. ויש אומרים עד עשירי באב. [כה״ח (אות א)].

להמנע מלהתדיין עם עכו״ם
ישראל שיש לו דין עם עכו״ם, אם יכול ישתמט ממנו עד ר״ח אלול ועכ״פ עד אחר ת״ב, דריע מזליה. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ א) ומ״ב (ס״ק ב)].

משא ומתן

משא ומתן
מר״ח עד התענית ממעטים במשא ובמתן. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ב)]. יש אומרים שיש למעט במשא ומתן של שמחה, כגון לקנות כלי כסף או צרכי חופה וכדומה. ויש אומרים דבכל משא ומתן צריך למעט בעת הזאת ולא יעסוק אלא כדי פרנסתו. ובזמנינו נהגו להקל בכל זה משום שהכל נחשב כעת כדי פרנסתינו. [מ״ב (ס״ק יא)]. ומכל מקום טוב להחמיר לענין משא ומתן של שמחה (כגון קניית רהיטים וכדומה, אבל דבר לצורך העבודה אינו בכלל זה, עיין להלן), אף על פי שגם בזה נהגו להקל שמא לא יוכל להכין אחר כך. [שעה״צ (אות יג), אג״מ (ח״ג סי׳ פ) ואור לציון (פכ״ו אות א)].

קניית בגדים חדשים
מר״ח אב אסור לקנות בגדים חדשים ומנעלים חדשים אפילו דעתו שלא ללובשן עד אחר ת״ב. [רמ״א (סי׳ תקנא סע׳ ז) ומ״ב (ס״ק מט)]. ולענין המוכר, מבואר לעיל דלצורך פרנסתו רשאי למכור. [ועי׳ מש״כ לעיל לענין נעלים חדשות, בדיני ברכת שהחיינו].

לצורך מצוה (תפילין, ספרים וכדו׳)
לצורך מצוה הכל שרי. [רמ״א (סע׳ ב)]. ועל כן כשנזדמן לו לקנות תפילין חדשות ודאי מותר כיון שהוא רק למצוה. [אג״מ (ח״ג סי׳ פ)]. וכמו כן מותר לקנות ספרים לצורך לימוד ת״ת דחשיב כצורך מצוה. [הגרשז״א זצ״ל (שם פי״ד הגה 26)]. וטלית שהיא בגד מסתבר שאסור אף שלובשין אותה רק למצוה. [אג״מ (ח״ג סי׳ פ). ואם אין לו ציצית לקיים בו המצוה (אפי׳ בהשאלה), מותר, עי׳ ברב פעלים (ח״ד סי׳ כט)].

מבצעים
אם יש יריד, כיון שהוא דבר האבד שרי לכולי עלמא אם הוא מוצא אז בזול יותר. [מ״ב (סי׳ תקנא ס״ק יא) ובן איש חי (פ׳ דברים אות ב)].

דבר שלא יוכל לקנותו לאחר ת״ב
דבר שלא יוכל לקנותו לאחר ת״ב או שאין לו שהות לאחר ת״ב מותר לקנותו, אפילו הם צורכי חופה. [בן איש חי (פ׳ דברים אות ב)].

כלי בית וכדומה (קניית מכונית, מזגן וכדומה)
אסור לקנות מר״ח אב דבר שמחייב ברכת שהחיינו כי הוא כבנין של שמחה שאסור. [אג״מ (ח״ג סי׳ פ ד״ה ד״ה ומכונית)]. ועל כן אין לקנות מר״ח מכונית חדשה אם הוא לתענוג (אפילו באופן שמברכים עליה הטוב והמטיב כגון שיש לו אשה ובנים שגם נהנים מזה) כי הוא כמו בנין של שמחה שאסור. [אג״מ (שם)]. וכמו כן אין לקנות מזגן מר״ח משום משא ומתן של שמחה. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה״מ עמ׳ יג הגה י)], ומי שסובל מאוד מהחום רשאי להקל בזה. [ע״ש].

קניית כלים לצורך העבודה (מכונית וכדומה)
מותר לקנות מכונית וכדומה לצורך פרנסה אף בתשעת הימים, שזה בכלל משא ומתן שבזמננו נהגו להקל (ואין זה מו״מ של שמחה שכתב בשעה״צ שטוב להחמיר), ומצד שהחיינו יברך אחר ת״ב כי בשביל זה אין עליו ליבטל ממלאכתו. [אג״מ (או״ח ח״ג סי׳ פ)].

יקבל המוצר בתשעת הימים
אם קנה כלי חשוב כגון רהיטים המיפים את הבית בזמן היתר לא יקבל אותם בט׳ הימים אפילו באופן שאינו חייב לברך עליהם שהחיינו. [אג״מ (ח״ג סי׳ פב)]. (אא״כ יש חשש דבר אבד בדבר, שבכה״ג יקבלם ויברך לאחר ט׳ הימים).

יקבל המוצר לאחר תשעה באב
אין לקנות דברים שיש בהם משום שמחה (קניית רהיטי בית וכדו׳, עיין לעיל), אף שלא יקבל מה שקנה אלא לאחר תשעה באב. [אור לציון (פכ״ו אות א)]. ובמקום הצורך יש להקל בזה. [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פי״ד אות כב)].

קניית מתנה ונתינתה
מותר לתת מתנות סוף שנה למלמד, לגננות או לנער בר מצוה וכדו׳ אף בתשעת הימים, ואם לא קנה לפני תשעת הימים נראה שמותר אף לקנותה בימים אלו אם עתה הוא זמן נתינתה. [ע״י במ״ב (סי׳ תקנד ס״ק מא) שכתי לענין תב״א שאסור לשלוח מתנה לחברו. ומשמע דרק בת״ב אסור והיינו כי איסור זה הוא משום שאילת שלום כמבואר במ״א (שם ס״ק כא) וזה אסור רק בת״ב. ועי׳ בכה״ח (שם אות צא) שבתורת צדקה מותר אף בת״ב. ויש עוד טעם להתיר לענין מתנות סוף שנה וכדו׳ כי אין זה אלא כתשלום חוב ואינו דבר של שמחה, והוי כדבר האבד שמותר כמ״ש בדברי מלכיאל (ח״ה סי׳ רלז) לענין נתינת משלוח מנות לאבל בפורים, ע״ש. וכן פסק הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש שם הגה 28) שמותר לתת מתנה בימים אלו. וכן דעת בעל השבט הלוי (מבית לוי עמ׳ כד אות ז)].

קניית טבעת וכדו׳ עבור כלה
קניית הטבעת שנותנים לכלה בשעת שידוכין, נחשבת דבר של שמחה שיש לאסרו בין ר״ח אב לט׳ באב, אך אם יש לחוש להפסד, מותר. ולהודיע המקח מותר בכל אופן. [אג״מ (אה״ע ח״ד סי׳ פד אות א)].

קניית נעלי גומי לת״ב
מי ששכח לקנות נעלי גומי לת״ב קודם ר״ח, רשאי לקנותם אפי׳ בשבוע שחל בו ת״ב. [אג״מ (או״ח ח״ג סי׳ פ), בעל שבט הלוי (מבית לוי עמ׳ יג הגה ח), כה״ח (אות צו) ואור לציון (שם הגה ב)].

בנין של שמחה

בית חתונת בנו – ציור וכיור
מר״ח עד התענית ממעטים בבנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו או בנין של ציור וכיור. ואם היה כותלו נוטה ליפול, אף על פי שהוא של שמחה מותר לבנות (ולצורך מצוה הכל שרי). [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ב)].

להרחיב דירתו (בנין להרוחה)
כל בניה שאינה צריך לו לדירתו ורק שעושה כן להרווחה בעלמא אסור. [מ״ב (ס״ק יב)]. אולם בנין שאינו להרווחה שרי כמבואר להלן.

בונה על מנת למנוע הפסד (כגון המשלם שכירות וכדו׳)
בניה ע״מ למנוע הפסד אפילו יש בה שמחה, מותרת. [מ״ב (ס״ק יג)]. ועל כן הדר בדירה שכורה ועיכוב הבניה תגרום לו הפסד ממון, רשאי לבנות ולשפץ ע״מ למנוע הפסד כפי ראות עיני המורה. [ובשבט הלוי (ח״י סי׳ פב) כתב דיש להקל לכתחלה רק עד שבוע של ת״ב, ובהפסד גדול מאד לפי ראות עיני המורה].

סיוד הבית
ממעטין אף בבנין של ציור וכיור. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ב)]. ועל כן אין לסייד הבית מר״ח. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה״מ עמ׳ ח אות ד)]. וכן אין לצבוע את הדירה בציורים מראש חודש אב, אף אם עושה כן עם גלגל המיוחד לכך. [אור לציון (פכ״ו הגה א)].

התקלקל הסיוד מחמת רטיבות וכדו׳
אם נתקלקל הסיוד מחמת רטיבות וכדו׳ מותר לסייד אף בשבוע שחל בו ת״ב, כיון שאינו עושה להרווחה. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה״מ עמ׳ י הגה ה)].

הדבקת טפט
הדבקת טפט על הקיר אין בו איסור ברור (אף בשבוע שחל בו ת״ב), ומ״מ יש להמנע, ואם התחילו קודם ר״ח אב, יש להחמיר שיגמרו לפני שבוע שחל בו ת״ב. [אג״מ (או״ח ח״ג סי׳ פב)].

עושה בקבלנות
אם שכר נכרי קודם ר״ח בקבלנות מותר בכל ואפי׳ בת״ב עצמו דנכרי אדעתא דנפשיה עביד, וה״ה אם קצץ עם הנכרי בקבלנות לצייר ביתו מותר לצייר מטעם זה. ומ״מ אם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר ת״ב תע״ב. [מ״ב (ס״ק יב)].

לצורך מצוה
בנין שהוא לצורך מצוה שרי, [רמ״א (סע׳ ב)], כגון בניית בית למי שאין לו אשה ועדיין לא קיים מצות פריה ורביה. [מ״ב (ס״ק יד)].

לצורך מצוה דרבים
בנין לצורך מצוה של רבים כגון בית הכנסת מותר. [מ״ב (ס״ק יב)]. וכן הדין בציור וכיור. [בן איש חי (פ׳ דברים אות ג)].

מעקה
מותר לבנות מעקה בימים אלו ואף בת״ב שרי. [רוח חיים (סי׳ תקנא ס״ק ב), מועד לכל חי (סי׳ י אות ח ואות עב) ובן איש חי (פ׳ דברים אות ג)].

חיפוש דירה
מותר לחפש דירה לקניה בימים אלו. אולם אין ראוי לחתום על חוזה מכירה, אלא אם כן חושש שאולי יקדמנו אחר. [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פי״ד הגה 71)].

לעבור דירה
יש אומרים שלעבור לדור לבית חדש מותר אם מוטל עליו לברך הטוב והמטיב ולא שהחיינו (כגון שיש לו אשה ובנים). [לבושי מרדכי (ח״א סי׳ קא)]. ומכל מקום עדיף שלא לעבור דירה מר״ח עד אחר ת״ב. [הגרנ״ק זצ״ל (קרא עלי מועד פ״ג אות ג)]. ובאופן שיש הפסד ממון (כגון שצריך לשלם דמי שכירות) מותר בכל אופן. [הגרשז״א זצ״ל (שם פי״ד הגה לא)].

נגרות
הנגרים מותרים לעבוד עבודה שאינה בבנין. ואף להתקין את עבודתם, ולחברם בבית, וכגון ארונות מטבח וכדומה. [אור לציון (פכ״ו סוף הגה א) ואג״מ (ח״ג סי׳ פב) דלא כהבן איש חי (פ׳ דברים אות ג) שאסר כיור וציור על עצים של מלאכת הנגרים]. ולענין מוכרים העוסקים במשא ומתן יעויין לעיל.

ציור וכיור שלא בבנין
דוקא ציור וכיור בבנין אסור, אבל צייר שמלאכתו לצייר ציורים, רשאי לצייר אף בימים אלו. [אור לציון (פכ״ו סוף הגה א)].

נטיעה של שמחה
מר״ח עד התענית ממעטים בנטיעה של שמחה. [שו״ע (סי׳ תקנא סע׳ ב)]. ומ״מ לא אסרו אלא נטיעה, אבל השקיית הגינה וגזיזת עשבים ופרחים שבחצרו שרי. [רבבות אפרים (ח״א סי׳ שעד)].

להאזנה לשיעורי בעמח״ם שמעתא עמיקתא שליט״א במספר ישיר 073-295-1244
להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות יש לשלוח דוא״ל למערכת: amikta@amikta.co.il